

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 22^{ΑΣ} ΜΑΪΟΥ 1975

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΠΑΝ. ΖΕΠΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ξεν. Ζολώτας**, παρουσιάζων τὸ ἔργον τοῦ κ. Παναγιώτου Β. Δερτιλῆ, «Συμβολὴ εἰς τὴν Δημοσιονομικὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821», εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ὁ Παναγιώτης Δερτιλῆς ὑπῆρξεν ἐπιστήμων οἰκονομολόγος ἀσκητῆς. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν ὡς ὑπάλληλος. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ οἰκονομικὰς ἐπιστήμας εἰς τὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ Παρισίων. Ἀρκετὰ νέος ἔγινε ὑφηγητῆς τῆς Δημοσίας Οἰκονομικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ καθηγητῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς ἐπιστημονικῆς δραστηριότητός του δὲν ἔχασε τὴν ἐπαφὴν μὲ τὸ Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν, πάντοτε δὲ προθύμως προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ Κράτος. Ἐδημοσίευσε πλῆθος συγγραμμάτων καὶ μελετῶν, αἱ ἀξιολογώτεραι δὲ ἐργασίαι του ἀναφέρονται εἰς θέματα φορολογικῆς πολιτικῆς, τὰ δημόσια δάνεια καὶ τὴν δημοσιονομικὴν νομοθεσίαν.

Ὀλίγας ἑβδομάδας πρὸ τοῦ θανάτου του¹, ὁ καθηγητῆς Δερτιλῆς μὲ ἐπεσκέφθη εἰς τὸ γραφεῖον μου μὲ τὴν παράκλησιν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὴν τελευταίαν μελέτην του, ἣ ὁποία ἀπετέλεσε καὶ τὸ κύκνειον ᾄσμα του : «Συμβολὴ εἰς τὴν Δημοσιονομικὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821». Μὲ ἀρετὴν καθυστέρησιν πράττω τοῦτο σήμερον καὶ θεωρῶ τὴν παρουσίαν αὐτῆν ἀφιέρωμα εἰς μνήμην τοῦ ἀγωνιστοῦ αὐτοῦ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀσκητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐγκαταλείψει σχεδὸν ὅλα τὰ ἐγκόσμια, διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εὐσυνείδητα εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης.

---

1. Τὴν 29ην Φεβρουαρίου 1972.

Εἰς τὸ κύριον μέρος τῆς μελέτης ὁ ἐρευνητὴς ἀπεικονίζει τὰς μεγάλας δυσχερείας, τὰς ὁποίας ἀντεμετώπισε τὸ μαχόμενον Ἔθνος, συνδέει δὲ τὴν ἀνάλυσίν του τόσον μὲ τοὺς παράγοντας, οἱ ὅποιοι συνετήρησαν τὸν Ἑλληνισμόν, ὅσον καὶ μὲ τὴν βελτίωσιν τῶν οικονομικῶν ὄρων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἰδίως τοῦ 18ου αἰῶνος, γεγονὸς πὺν ὠδήγησε τελικῶς εἰς τὴν ἐθνεγεσίαν. Εἰδικώτερον, ἐπισημαίνει τὴν συμβολὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Διασπορᾶς εἰς τὴν διεύρυνσιν τῶν οικονομικῶν ἀνταλλαγῶν καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀφύπνισιν τῶν ὑποδούλων, τὴν δημιουργίαν τῶν πρώτων ἀξιολόγων ἐμποροβιοτεχνικῶν καὶ ἀστικῶν κέντρων εἰς τὸν μείζονα ἑλληνικὸν χῶρον, τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, τὴν αὔξησιν τῆς ἑλληνικῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ σύνολον τῆς γεωργικῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῶν πολεμικῶν πυρήνων τῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὴν ἐμβριθὴ μελέτην του ὁ καθηγητὴς Δερτιλῆς ἐμπλουτίζει μὲ πολλὰς κρίσεις, ἀπόψεις καὶ συμπεράσματα σχετικῶς μὲ τὰς πηγὰς χρηματοδοτήσεως τοῦ Ἄγῶνος, τὸ φορολογικὸν σύστημα καὶ τὸ δημοσιονομικὸν πλαίσιον του, τὰ σπουδαιότερα πολιτικοδιπλωματικὰ γεγονότα, μὲ τὰ ὁποῖα συνεδέθη ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία κ. ἄ. Ἐπίσης, πρῶτος ἐπιχειρεῖ ἀποτίμησιν τοῦ ὕλικου κόστους τοῦ Ἄγῶνος, καθορίζει τὰς ἐπιπτώσεις τῶν πολλῶν ἐπιβαρύνσεων ἐπὶ τῆς μετεπαναστατικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας, καταλήγει δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ὕλικοι πόροι ἦσαν ἀνεπαρκεῖς καὶ δυσανάλογοι διὰ μίαν τόσον ἄνισον καὶ παρατεταμένην πάλην. Τὸ φορολογικὸν σύστημα ἐστηρίχθη κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν ἐπαχθὴ καὶ ἀντιοικονομικὸν φόρον τοῦ δεκατισμοῦ τῶν γεωργικῶν προϊόντων, ὁ ὁποῖος μόνις ἐκάλυπτε τὸ 1/3 τῶν ἐξόδων, τόσον τοῦ πρώτου ἐπισήμου ἑλληνικοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ 1823, ὅσον καὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Καποδιστριαίου. Αἱ καταστροφαι ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων πολεμικῶν γεγονότων, ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ ἡ ἀπονέκρωσις τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἀδυναμία προσφυγῆς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν δανεισμόν, κοπῆς ἐθνικοῦ νομίματος καὶ ἀξιοποιήσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ἡ ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ ἀνεπάρκεια τῆς δημοσίας διοικήσεως καὶ ἡ κακὴ δημοσιονομικὴ διαχείρισις ἐπέτειναν τὰς δυσκολίας τοῦ Ἑθνικοῦ Ταμείου. Ὑπῆρξαν, ὡστόσο, αἱ ἐκούσαι καὶ ἀναγκαστικαὶ εἰσφοραὶ εἰς εἶδος καὶ εἰς χρῆμα, ὡς καὶ τὰ λάφυρα καὶ αἱ λείαι πολέμου, αἱ ὁποῖαι ἐπέτρεψαν τὸν ἐξοπλισμόν καὶ τὴν συντήρησιν τῶν ἡρωικῶν μαχητῶν.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξαιρεῖ ἐν προκειμένῳ τὴν ἀπαράμιλλον φιλοπατριάν καὶ τὸν αὐθόρητισμόν τῶν Ἑλλήνων τοῦ Ἐσωτερικοῦ καὶ Ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκονομικὴν συμπαράστασιν τῶν φιλελλήνων. Πολύτιμος ἀρωγὸς εἰς τὸν Πανελλήνιον Ἄγῶνα ὑπῆρξε καὶ ἡ μαρτυρικὴ Κύπρος, ὅπως, καὶ ὅλαι αἱ ἀλύτρωτοι τότε περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπιφέρει, ἐπίσης, τὰς αἰτίας τῆς κακῆς δημοσιονομικῆς ὀργανώσεως καὶ διαχειρίσεως, ὡς καὶ ἄλλας ἀδυναμίας τῶν δημοσίων ἀνδρῶν τῆς ἐθνεγερείας, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων διεκυβεύθη ἡ τύχη τοῦ Ἁγῶνος, παραθέτει δὲ καὶ τὰ πορίσματα τῆς «Λογιστικῆς Ἐπιτροπῆς» περὶ τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται πράγματι ἡ καταλυτικὴ δύναμις τῆς ὑπερόχου ἐκείνης γενεᾶς. Ὁ Καποδίστριας ἐπέβαλε τὴν δημοσιονομικὴν εὐταξίαν καὶ τὴν περισυλλογὴν, ἀλλὰ ἐπικρίνεται διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν κεφαλαίων τῆς ὑπ' αὐτοῦ συσταθείσης «Ἐθνικῆς Χρηματιστικῆς Τραπέζης» πρὸς κάλυψιν τῶν δημοσιονομικῶν ἑλλειμμάτων. Διερευνᾷ ἀκόμη τοὺς λόγους ποὺ ἠμπόδισαν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν δημοσιονομικῶν διατάξεων τῶν τριῶν συνταγμάτων τῆς Ἐπαναστάσεως, ὅπου ὅμως ἀνευρίσκονται σχεδὸν ὅλοι οἱ κανόνες οἱ διέποντες ἕως σήμερον τὸν Προϋπολογισμὸν καὶ τὴν συναφῆ δρᾶσιν τῶν δημοκρατικῶν χωρῶν.

Ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἔξωτερικά δάνεια τῶν ἐτῶν 1824 καὶ 1825, τὰ ὁποῖα συνῆψεν ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν ἀγγλικὴν χρηματαγοράν, σημειώνει ὅτι τὰ δάνεια ταῦτα ἐξεδόθησαν πολὺ κάτω τοῦ ἀρτίου (59 % τὸ πρῶτον καὶ 55,5 % τὸ δεύτερον), κατεβλήθησαν δὲ καὶ ὑπερβολικὰ ποσὰ διὰ προμηθείας κλπ. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ληστρικά. Ἐν τούτοις πιστεύει ὅτι ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης τῆς συνάψεως τῶν δύο ἀγγλικῶν δανείων προέκυψαν ἐμμέσως σημαντικὰ ὀφέλη πολιτικῆς φύσεως. Ἐπιδοκιμάζει τὴν πολιτικὴν τῆς ὑπευθύνου ἡγεσίας ἐπὶ τῶν Ἐθνικῶν Κτημάτων, ἡ διανομὴ τῶν ὁποίων εἰς τοὺς ἀκτήμονας, ὡς ἀπέδειξε καὶ ὁ Ἄνδρέας Ἄνδρεάδης, δὲν εἶχε τὴν ἐλαχίστην πιθανότητα ἐπιτυχίας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐδεδεσμεύετο λόγῳ ὑποθηκεύσεως τῆς ἑλληνικῆς γῆς κατὰ τὴν σύναψιν τῶν δανείων.

Ὁ ἀκάματος ἐρευνητής, παρὰ τὰς δυσχερείας ποὺ συνήντησε, κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλα σχεδὸν τὰ οὐσιώδη δημοσιονομικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἁγῶνος, πρῶτος δὲ ἠδυνήθη νὰ τὰ ἀξιοποιήσῃ μὲ ἐπαγωγικὸν τρόπον, ἀναλυτικὴν καὶ κριτικὴν πληρότητα καὶ ἐμβριθείαν.

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ καθηγητοῦ Δερτιλῆ δικαιολογεῖ ἀπολύτως τὸν τίτλον τῆς, ἀποτελεῖ δὲ ἀξιολογωτάτην συμβολὴν εἰς τὴν συστηματικὴν καὶ συνθετικὴν παρουσίαν τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.